

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ЧЕРНОВАЛЮК Юлія Юріївна

УДК 347.61/64(477)

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СІМ'Ю ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ДИТЯЧИХ
БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного права Одеської національної юридичної академії Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
КАЛІТЕНКО Оксана Михайлівна,
Одеська національна юридична академія,
доцент кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
ЖИЛІНKOBA Ірина Володимирівна,
Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри цивільного права;

кандидат юридичних наук, доцент
ЗІЛКОВСЬКА Людмила Михайлівна,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Захист відбудеться « » листопада 2010 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Сергія Варламова, 2.

Автореферат розісланий « » жовтня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з основних соціальних проблем в Україні залишається проблема виховання дитини в сім'ї. Сім'я має особливе значення в житті кожної людини, забезпечує її захист і соціалізацію, формує моральні основи, емоційний світ дитини.

Право на сім'ю є одним з природних прав людини, адже дає можливість забезпечити її нормальний фізичний, моральний, інтелектуальний та соціальний розвиток, дає змогу стати повноцінним членом суспільства. Право жити та виховуватись в сім'ї кожна дитина має від народження та в силу народження. Проте, сумна статистика підтверджує той факт, що в Україні продовжує зростати кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому, починаючи з середини 2005 р., в державі розпочалася планована, активна робота з реформування системи опіки та піклування щодо дітей, в тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як найбільш вразливої категорії.

Важливою складовою реформування стало прийняття великої кількості нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення прав дітей, які за різних життєвих обставин втратили родину. Найбільш вагомим результатом процесу реформування державної системи опіки над дітьми, став розвиток національного усиновлення та інших форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що дозволяють реалізувати їх право на сім'ю: опіки (піклування), патронату, прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу. Адже, враховуючи, що усиновлюються переважно діти молодшого віку, то для дітей, старших 6 років, улаштування в прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу часто є чи не єдиною можливістю реалізувати своє право на виховання в сім'ї. Саме дитячий будинок сімейного типу найбільш повною мірою забезпечує все необхідне для повноцінного розвитку особистості в умовах особливої атмосфери сімейного затишку, уваги та догляду.

Закон України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України» від 23 лютого 2006 р. нарешті надав правового регулювання на рівні закону дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям.

Внаслідок цього продовжилась інтенсивна робота щодо поширення практики й удосконалення механізмів сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з метою забезпечення їх права на сім'ю. І сьогодні спостерігається процес стабільного збільшення кількості прийомних сімей (ПС) та дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ) в усіх регіонах України і, відповідно, дітей у цих формах сімейного виховання.

Так, статистичні дані на кінець року за останні 5 років такі: 2005 р. – 180 ПС (288 дітей), 149 ДБСТ (1025 дітей); 2006 р. – 744 ПС (1152 дитини), 234 ДБСТ (1462 дитини); 2007 рік – 1617 ПС (2561 дитина), 300 ДБСТ (1960 дітей); 2008 рік – 2461 ПС (4050 дітей), 400 ДБСТ (2650 дітей); 2009 рік – 2931 ПС (4934 дитини), 484 ДБСТ (3185 дітей).

Посилення державної підтримки сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, активізація діяльності громадських і благодійних організацій у вирішенні проблем сирітства, активні зусилля засобів масової інформації у напрямку пропаганди сімейних форм влаштування привели до позитивних результатів, які потребують ґрунтовного аналізу. До того ж, більш, ніж двадцятирічний досвід функціонування дитячих будинків сімейного типу, дозволяє зробити ґрунтовні висновки щодо доцільності існування та розвитку такої форми сімейної опіки, а також наявних проблем, що виникають при їх створенні та функціонуванні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до напрямів досліджень Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний №0106U004970), а також безпосередньо пов'язана з планом науково-дослідницької роботи кафедри цивільного права на 2006-2010 роки за темою «Традиції та новації у сучасному цивільному праві України».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування можливості реалізації права на сім'ю шляхом створення та функціонування дитячих будинків сімейного типу, аналіз досвіду їх діяльності, розробка теоретичних і практичних пропозицій щодо правового регулювання відносин, що виникають в процесі створення та діяльності дитячих будинків сімейного типу.

Відповідно до мети були визначені такі основні завдання:

виявити особливості розвитку форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні;

визначити поняття та значення сім'ї;

з'ясувати зміст та значення права фізичної особи на сім'ю, а також механізм його реалізації шляхом створення дитячого будинку сімейного типу;

виявити та охарактеризувати ознаки дитячого будинку сімейного типу та сформулювати його доктринальне визначення;

проаналізувати досвід функціонування дитячих будинків сімейного типу;

розкрити порядок юридичного оформлення діяльності дитячого будинку сімейного типу;

окреслити коло прав та обов'язків батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу;

розкрити проблемні питання збереження та захисту майнових та житлових прав вихованців дитячого будинку сімейного типу, запропонувати шляхи їх вирішення;

розкрити особливості цивільно-правової відповідальності батьків-вихователів;

розробити пропозиції та рекомендації теоретичного та практичного характеру стосовно удосконалення правового регулювання правовідносин, що виникають у процесі створення та діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у зв'язку зі створенням та функціонуванням дитячого будинку сімейного типу.

Предметом дослідження є наукові погляди, ідеї, теорії, концепції, нормативно-правові акти України та практика їх застосування щодо поняття, сутності, створення та особливостей діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Методологічну основу дисертації становить сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Багатоаспектність предмета дослідження обумовила застосування як загальнонаукових так і спеціально-юридичних методів. Зокрема використані окремі положення діалектичного та історичного матеріалізму: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, моделювання. Історичні етапи розвитку форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, досліджені за допомогою історико-порівняльного методу. Порівняльно-правовий, логіко-семантичний, формально-юридичний методи уможливили дослідити сутність визначення дитячого будинку сімейного типу, що використовується в законодавстві, теорії та практиці, та сформулювати нове більш сучасне визначення. За допомогою системно-структурного методу наводиться класифікація форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Статистичний метод дозволив проаналізувати динаміку та тенденції розвитку сімейних форм влаштування.

Аналіз законодавства України щодо юридичного оформлення діяльності дитячого будинку сімейного типу, вимог до батьків-вихователів, їх прав та обов'язків, збереження та захисту майнових та житлових прав вихованців проведений за допомогою наступних методів: системного, функціонального, аналітичного і формально-логічного, історико-юридичного, формально-юридичного. Висновки та пропозиції, що викладаються в дисертації базуються на вимогах формальної логіки щодо визначеності, непротиворіччя, послідовності та обґрунтованості міркувань.

Теоретичною основою для проведення наукового дослідження стали праці таких відомих науковців у галузі цивільного та сімейного права: М.В. Антокольської, А.І. Довгалецької, І.В. Жилінкової, Л.М. Зілковської, А.Г. Зінченко, О.М. Калітенко, О.І. Карпенко, Н.М. Комарової, М.В. Логвінової, М.М. Малєїна, Л.Ю. Михеєвої, В.П. Мироненко, В.Ю. Москалюк, О.М.Нечаєвої, В.І. Пєша, І.Б. Плугатор, О.О. Пунди, Л.М. Пчелінцевої, З.В. Ромовської, Р.О. Стефанчука, С.Я. Фурси, Є.О. Харитонова, Ю.С. Червоного, Я.М. Шевченко та багатьох інших.

Вивчення та аналіз праць згаданих науковців дали змогу визначити й оцінити стан досліджуваної проблеми, виявити та проаналізувати питання, що постали на сучасному етапі у досліджуваній сфері, а також визначити шляхи їх вирішення.

Емпіричним підґрунтям дослідження послужило цивільне та сімейне законодавство України з досліджуваних питань, а також судова практика.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших комплексних досліджень питань реалізації права на сім'ю шляхом

створення дитячого будинку сімейного типу, виконаних на матеріалах оновленого цивільного та сімейного законодавства України. Новизна дослідження полягає у розробленні і обґрунтуванні здатності дитячого будинку сімейного типу забезпечити реалізацію природного права фізичної особи на сім'ю в процесі його створення та діяльності. Ґрунтуючись на проведеному дослідженні законодавства України, вітчизняних та зарубіжних наукових праць, сформульовано ряд положень, висновків, пропозицій, найважливіші з яких виносяться на захист. Так:

уперше:

доводиться, що дитячі будинки сімейного типу є способом реалізації права на сім'ю як для вихованців, так і для батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу;

запропоновано внести зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу, закріпивши, що на рідних дітей батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу поширюються всі пільги, передбачені для дітей з багатодітних сімей, а також право на безоплатне оздоровлення до досягнення ними 18-річного віку;

обґрунтована необхідність укладення договору оренди житлового приміщення, що належить дитині, яка перебуває на вихованні у прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу чи у закладі для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на строк до одного року з можливістю пролонгації його дії;

запропоновано покласти обов'язок на фахівців центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що здійснюють соціальне супроводження дитячого будинку сімейного типу, інформувати вихованців та батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу щодо юридичних і практичних аспектів здійснення, збереження та захисту майнових прав вихованців;

вдосконалено:

визначення дитячого будинку сімейного типу, а саме: дитячий будинок сімейного типу – багатодітна сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на підставі договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу, що укладається між зазначеними особами і органом, який ухвалив рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, та передбачає державну матеріальну підтримку, виплату грошового забезпечення батькам-вихователям, здійснення соціального супроводження, а також організацію контролю за виконанням батьками-вихователями своїх обов'язків щодо виховання та утримання дітей;

перелік способів захисту та збереження майнових та житлових прав вихованців дитячого будинку сімейного типу, а саме: запропоновано створити та вести реєстр житла, право власності або користування яким належить вихованцям дитячого будинку сімейного типу, що має містити відомості про стан використання такого житла, нарахування та сплату комунальних платежів,

відомості про видані дозволи на відчуження нерухомого майна дітей, та надати нотаріусам можливість доступу до нього;

дістало подальший розвиток:

визначення характерних ознак та переваг дитячого будинку сімейного типу;

положення про необхідність встановлення безкоштовної приватизації житла дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування;

положення щодо необхідності зробити жорсткішою процедуру отримання дозволів та контроль за діяльністю органів опіки та піклування при видачі дозволів на укладення договорів відчуження майна вихованців дитячого будинку сімейного типу; посилення контролю над виконанням батьками-вихователями обов'язку щодо гарантованого придбання іншого житла взамін відчуженого та збереження права власності вихованців на нього;

положення, що батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу є суб'єктами сімейно-правової відповідальності, а тому на них поширюються положення ст. 164 Сімейного кодексу України, що містить перелік підстав позбавлення батьків батьківських прав.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, теоретичні висновки і пропозиції, зроблені у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані при підготовці лекцій та викладанні курсів «Цивільне право України», «Сімейне право України» та «Житлове право України», а також при написанні підручників, навчальних посібників та методичних вказівок. Окремі пропозиції дисертаційного дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності, в процесі вдосконалення норм чинного законодавства. Крім того, більшість положень мають прикладне значення для практичних працівників, які займаються вирішенням питань, пов'язаних із улаштуванням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, захистом їх прав і законних інтересів, зокрема для працівників органів опіки та піклування, служб у справах неповнолітніх, відділів у справах сім'ї та молоді, для батьків-вихователів та прийомних батьків.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії. Результати проведеного дослідження використовувались у навчальному процесі під час читання лекцій, проведення практичних та семінарських занять з відповідних тем навчальних курсів «Цивільне право України» та «Житлове право України» в Азовському регіональному інституті управління Запорізького національного технічного університету.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на наступних конференціях: III Міжнародній цивілістичній науковій конференції студентів та аспірантів (4-5 квітня 2008 р., м. Одеса); V Міжнародній науково-методичній конференції «Римське право та сучасність» (30-31 травня 2008 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції «Сьомі осінні юридичні читання» (28-29 листопада 2008 р., м. Хмельницький); IV Міжнародній цивілістичній науковій конференції студентів

та аспірантів (3-4 квітня 2009 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (5-6 червня 2009 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції «Восьмі осінні юридичні читання» (13-14 листопада 2009 р., м. Хмельницький); Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті Ю.С. Червоного «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (12 лютого 2010 р., м. Одеса).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення у п'яти наукових статях, опублікованих у збірках, що входять до переліку наукових фахових видань, затвердженого ВАК України, та семи тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що включають одинадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 198 сторінок. Список використаних джерел складає 192 найменування і займає 19 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначається об'єкт і предмет, мета та завдання дослідження, його методологічна основа, науково-теоретичні засади дослідження, наукова новизна, теоретичне і практичне значення, апробація та впровадження результатів дослідження, формулюються положення, які виносяться на захист, вказано публікації за темою дисертації.

Розділ 1 «Поняття, зміст та способи реалізації права фізичної особи на сім'ю» складається з чотирьох підрозділів.

У **підрозділі 1.1. «Історичні етапи розвитку форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування»** відображаються особливості розвитку форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні.

Систематизувавши досвід правового регулювання влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на території України, виділяються два великі періоди: перший – до Революції 1917 р., другий період – після Революції 1917 р.

З сивої давнини практика влаштування таких дітей була справою князів та духовенства, які приймали безпосередню участь у справах покинутих дітей. Перші кроки та перші регламентації з цього питання були тісно пов'язані з християнським світосприйняттям потреб та проблем окремої людини.

З обмеженням впливу церковної влади на шлюбно-сімейні відносини, з відокремленням світської влади від церковної, формується державна структура допомоги нужденним. За державою визнається право створювати обов'язкові норми в галузі влаштування дітей і вимагати їх виконання.

В цей період з'являється нова внутрішня соціальна функція держави – виховання і турбота про дітей-сиріт, оформлюється на законодавчому рівні інститут опіки та піклування, поступово обмежується батьківська влада над

дітьми, але все ще зберігається диференціація прав дітей залежно від стану, до якого вони належали. Проте, до 1917 р. форми громадського та сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, розвивалися паралельно і не конкурували між собою.

Ситуація змінилась після Жовтневої революції. Аналіз правових документів і архівних матеріалів свідчить, що вже в перші роки радянської влади розпочалося створення системи охорони дитинства, яка включала в себе: законодавство з охорони дитинства, державні і громадські установи боротьби з дитячою безпритульністю, мережу дитячих будинків для безпритульних дітей і різноманітні види соціальної допомоги нужденним дітям.

Проте час та досвід показали, що державні установи як основна форма виховання покинутих дітей себе не виправдали. Саме тому відбувся перегляд концепції про соціальне виховання і взято курс на сімейне виховання як пріоритетну форму влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Відмічається, що при цьому необхідно враховувати історичний досвід, позитивні надбання, помилки та упущення, що мали місце.

У підрозділі 1.2. «Поняття та значення сім'ї» розглянуто існуючі в літературі підходи до тлумачення поняття «сім'ї», проаналізовано його законодавче визначення.

Наголошується, що сім'я – складне та багатогранне поняття. Неможливо зменшити її значення в житті кожної особистості. Кожна сім'я – унікальна система, яка забезпечує своїм членам унікальне середовище існування, яке не здатен замінити ніякий соціальний інститут. Жодна нація, жодне скільки-небудь цивілізоване суспільство не обходилися без сім'ї. Осяжне майбутнє суспільства також не мислиться без сім'ї, а тому неможливо переоцінити її важливість та значення.

У підрозділі 1.3. «Право фізичної особи на сім'ю: зміст і способи реалізації» проводиться детальний аналіз змісту та способів реалізації права фізичної особи на сім'ю, а також з'ясовується механізм його реалізації шляхом створення дитячого будинку сімейного типу.

Зміст права фізичної особи на сім'ю складають:

1) Право на створення сім'ї. Таке право означає передбачену законом можливість фізичних осіб, які досягли шлюбного віку створювати сім'ю на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом, і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Пропонується внести відповідні зміни до Сімейного кодексу України, зазначивши категорії осіб, котрі замінюють дитині батьків, як таких, що мають право на створення сім'ї, бо фактично, якщо особа бере на виховання дитину до сімейних форм опіки, вона реалізовує своє право на створення сім'ї.

2) Право на вільний вибір форми організації свого сімейного життя та способу реалізації права на сім'ю.

3) Право на вибір осіб, які утворюватимуть сім'ю. Це можливість як вільного вибору партнера за шлюбом, так і можливість батьків вибирати народжувати, всиновлювати їм дітей або взяти на виховання шляхом

встановлення однієї з форм сімейного влаштування, право визначати кількість дітей, а також інші повноваження.

4) Право на проживання в сім'ї. Дане право є елементом загальної цивільної правоздатності особи. До права на проживання в сім'ї належить передбачена законом можливість фізичних осіб, незалежно від віку та стану здоров'я, жити в сім'ї.

Зазначається, що особливе значення право на проживання в сім'ї має для дітей, особливо для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

5) Право на повагу до свого сімейного життя. Найімовірніше, тут мається на увазі принцип невтручання у сімейні відносини сторонніх осіб, коли у цьому немає об'єктивної необхідності (ч. 5 ст. 5 Сімейного кодексу України), або охорони таємниці сімейного життя.

6) Право на підтримання зв'язків із членами своєї сім'ї та родичами незалежно від того, де вона перебуває. Дане право мають також діти, позбавлені батьківського піклування, навіть за умови, що вони влаштовані на виховання в сім'ї інших осіб.

7) Заборона розлучення з сім'єю, всупереч волі особи, крім випадків, встановлених законом.

Вихованці мають право підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами, якщо це не суперечить їхнім інтересам і не заборонено рішенням суду.

У підрозділі 1.4. «Пріоритетні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» на підставі дослідження матеріалів практики провадиться аналіз проблеми сирітства в Україні, класифікація існуючих в державі форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зазначаються переваги сімейного виховання дітей.

У даному підрозділі обґрунтовується, що дитячий будинок сімейного типу за своєю сутністю та функціями може бути визнаний багатодітною сім'єю. Такий підхід надасть їм можливість отримувати пільги, встановлені для багатодітних сімей.

В Україні провадиться процес деінституціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Він передбачає комплекс дій по виведенню дітей із державних установ піклування з метою створення умов для виховання та розташування дітей поза закладами інтернатного типу, пріоритетність національного усиновлення, розвиток сімейних форм виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.

Реформування також спрямоване на відмову від переміщення дітей із закладу в заклад. Пріоритети форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлені, зокрема, Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Передбачається здійснити реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; забезпечити пріоритетність влаштування дитини в сім'ї громадян; здійснювати переміщення дітей із

закладу в заклад лише у тому разі, коли не існує можливостей для поліпшення їх стану в інший спосіб; забезпечити дотримання принципу родинного походження при влаштуванні дітей в сім'ї громадян і до закладів.

Розділ 2 «Цивільна правосуб'єктність дитячого будинку сімейного типу» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Поняття та ознаки дитячого будинку сімейного типу» проаналізовані різні підходи до визначення дитячого будинку сімейного типу, виявлені їх слабкі та сильні сторони, наведене власне визначення дитячого будинку сімейного типу та сформульовані його характерні ознаки.

Звертається увага на те, що донедавна в українському законодавстві не існувало єдиного визначення дитячого будинку сімейного типу. Так, Закон України «Про освіту» та Закон України «Про дошкільну освіту» тлумачили його як дошкільний навчальний заклад, а в Сімейному кодексі України та в Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» зазначається, що будинок сімейного типу – це окрема сім'я.

Проте, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо дитячих будинків сімейного типу» від 20.05.2008 р. дитячий будинок сімейного типу офіційно було визнано сім'єю. Це ще раз підтверджує, що держава визнає найкращою формою виховання дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківської опіки, саме родину.

Внаслідок дослідження відповідного матеріалу робиться висновок, що влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу дозволяє повною мірою забезпечити право дитини, яка втратила сім'ю, зростати в сім'ї та мати все необхідне для повноцінного розвитку особистості.

До того ж, створення дитячого будинку сімейного типу також є одним із способів реалізації права батьків-вихователів на сім'ю. Адже кожна фізична особа має право на вільний вибір способу реалізації права на сім'ю.

У підрозділі 2.2. «Вимоги до батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу» доводиться, що особливості розвитку й поведінки вихованців дитячого будинку сімейного типу часто обумовлені тим, що до моменту влаштування до дитячого будинку сімейного типу вони виховувалися в державних закладах. Необхідність проведення відбору і підготовки кандидатів на створення дитячого будинку сімейного типу зумовлена специфічністю функціонування такої форми опіки, як дитячий будинок сімейного типу, що вимагає від батьків-вихователів обізнаності в багатьох сферах. До того ж особистість батьків-вихователів справляє вирішальний вплив на дитину, їхня поведінка є наочним і доступним зразком для наслідування, домінуючим фактором формування свідомості вихованців. Саме тому Сімейним кодексом України та Положенням про дитячий будинок сімейного типу пред'являються вимоги до батьків-вихователів, пов'язані з усіма сторонами їхнього життя та особистими якостями. Певні вимоги висуваються і до членів родини батьків-вихователів.

Обґрунтовується позиція щодо можливості створення дитячого будинку сімейного типу окремою особою, яка не перебуває у шлюбі.

У підрозділі звертається увага на те, що Постановою Кабінету Міністрів від 06.01.2010 р. № 20 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» було внесено зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу, які розширили перелік обмежень щодо кандидатури батьків-вихователів. Необхідність введення нових правових обмежень обумовлена в першу чергу інтересами дітей з метою захисту їх від «недобросовісних» осіб, здатних погіршити і без того тяжке життя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже трапляються випадки, коли дорослі під виглядом бажання допомогти дітям, які перебувають у критичних умовах, мають намір задовольнити за рахунок держави певні власні потреби.

Підрозділ 2.3. «Підбір вихованців дитячого будинку сімейного типу» присвячено розв'язанню питань, що виникають на етапі підбору вихованців дитячого будинку сімейного типу.

Відповідно до ст. 256-7 Сімейного кодексу України вихованцями дитячого будинку сімейного типу є діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Отже, дитина може бути влаштована до дитячого будинку сімейного за умови встановлення їй відповідного статусу.

На підставі аналізу практичних даних зазначається, що в останні роки в Україні відбувається активізація роботи щодо встановлення статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, а також збільшується кількість сімей, які беруть на виховання дітей із серйозними вадами здоров'я.

Підрозділ 2.4. «Юридичне оформлення діяльності дитячого будинку сімейного типу» присвячено дослідженню етапів, які є обов'язковими для створення дитячого будинку сімейного типу.

При оформленні дитячого будинку сімейного типу формально згода членів сім'ї, які проживають разом з особами, що виявили бажання створити дитячий будинок сімейного типу, не є необхідною. Нотаріально засвідчена письмова згода всіх повнолітніх членів сім'ї вимагається лише за умови, якщо останні вирішили створити дитячий будинок сімейного типу на власній житловій площі. Проте, з огляду на необхідність попередити майбутнє ускладнення стосунків та виникнення проблем в адаптації вихованців до життя в сім'ї, слід вважати потрібним з'ясовувати відношення кожного члена родини, які проживають разом з батьками-вихователями, до створення дитячого будинку сімейного типу. Це надасть можливість належним чином забезпечити реалізацію права дитини, позбавленої батьківського піклування, на сім'ю та сімейне виховання при влаштуванні до дитячого будинку сімейного типу.

Окрема увага у підрозділі приділена Договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. Відповідно до п. 4 Положення про дитячий будинок сімейного типу, між органами виконавчої влади та батьками, які беруть на себе зобов'язання щодо утримання дітей-сиріт, складається угода про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. У ч. 2 ст. 256-8 Сімейного кодексу України передбачено укладення договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. Отже, існує розбіжність у названих нормативно-правових актах.

Виходячи з того, що Цивільний кодекс України відмовився від поняття «угода» і вживає термін «правочин» обґрунтовується доцільність внести відповідні зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу і застосовувати поняття «договір».

На підставі загальноприйнятої системи класифікації договорів, охарактеризовано договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. Він є взаємним, відплатним, консенсуальним, строковим, фидуціарним, каузальним договором.

Розділ 3 «Права та обов'язки батьків-вихователів та вихованців дитячого будинку сімейного типу» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Права та обов'язки батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу» окреслено коло прав та обов'язків батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу. Робиться висновок, що найважливіші серед них – це права та обов'язки щодо виховання дітей.

Право дитини жити і виховуватись у сім'ї – одне з найважливіших її прав, тому, виконуючи обов'язок щодо виховання, батьки-вихователі тим самим забезпечують реалізацію права вихованців дитячого будинку сімейного типу на сімейне виховання, адже самотійно, без втручання дорослих, реалізувати це право діти не мають змоги. При цьому батьки-вихователі мають право самотійно визначати форми та методи виховання з урахуванням думки дитини та рекомендацій органу опіки та піклування.

Права та обов'язки батьків-вихователів та біологічних батьків дитини принципово подібні. У той же час, між батьківськими правовідносинами та відносинами, які виникають між батьками-вихователями та вихованцями дитячого будинку сімейного типу, є суттєві відмінності: 1) на відміну від батьківських прав, які виникають в силу материнства чи батьківства, засвідчених у встановленому законом порядку, права та обов'язки щодо дітей у батьків-вихователів засновані на договорі про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу; 2) створення дитячого будинку сімейного типу не викликає появу спадкових та аліментних правовідносин, які виникають між батьками та дітьми; 3) діяльність дитячого будинку сімейного типу має строковий характер, і тому, на відміну від батьків, на батьків-вихователів не покладається обов'язок утримувати вихованців (матеріальне забезпечення вихованців дитячого будинку сімейного типу покладається на державу); 4) на відміну від біологічних батьків, за здійснення обов'язків по вихованню та розвитку вихованців дитячого будинку сімейного типу батьки-вихователі отримують грошове забезпечення; 5) період, протягом якого особи вважалися батьками-вихователями у дитячому будинку сімейного типу, зараховується до їх загального трудового стажу.

Для того, щоб діяльність дитячого будинку сімейного типу щодо утримання, розвитку та виховання дітей була ефективною, батьки-вихователі мають право на отримання допомоги з боку держави, зокрема передбачено: 1) матеріальне забезпечення функціонування дитячого будинку сімейного типу; 2) соціальне супроводження дитячого будинку сімейного типу.

Важливим правом батьків-вихователів є право на позачергове отримання індивідуального житлового будинку або багатокімнатної квартири для потреб дитячого будинку сімейного типу.

Враховуючи те, що дитячий будинок сімейного типу не є освітньою установою, а є родиною, яка бере на себе виховання знедолених дітей, і надання переваги одним дітям порушує етику родинного виховання, призводить до конфліктів між рідними та прийомними дітьми, негативного, недоброзичливого ставлення рідних дітей до прийомних, слід вважати доцільним внести зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу, закріпивши, що на рідних дітей батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу поширюються всі пільги, передбачені для дітей з багатодітних сімей, а також право на безоплатне оздоровлення до досягнення ними 18-річного віку.

Підрозділ 3.2. «Збереження та захист житлових та майнових прав вихованців дитячого будинку сімейного типу» присвячено розв'язанню проблем, що виникають під час реалізації житлових та майнових прав вихованців дитячого будинку сімейного типу.

При влаштуванні дитини до дитячого будинку сімейного типу батьки не звільняються від обов'язку її утримувати, а також такі діти не втрачають пільги та державні гарантії, встановлені законодавством для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; право на аліменти, пенсію, інші соціальні виплати, а також право на відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, які вони мали до влаштування до дитячого будинку сімейного типу.

Збереження майна, належного вихованцям дитячого будинку сімейного типу, здійснюють органи опіки та піклування відповідно до опису такого майна. З метою недопущення зловживань підтримується висловлена в літературі думка про те, що опис належного дитині майна необхідно посвідчувати нотаріусом, а тому вітається доцільність законодавчого закріплення цього положення.

Одним із найважливіших об'єктів майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є житло. Держава закріплює чисельні гарантії забезпечення житлових прав дітей, проте, досить часто вони не знаходять належної реалізації на практиці.

У підрозділі звертається увага на порушення, зловживання та шахрайства у сфері майнових прав дітей, а також на суперечності, які існують в законодавчих актах, що регулюють питання забезпечення, збереження та захисту житлових та майнових прав вихованців дитячого будинку сімейного типу.

Здавання в оренду жилого приміщення, належного дитині, дозволяє отримати додаткові кошти для потреб вихованців дитячого будинку сімейного типу. Зазначається, що важливою гарантією забезпечення прав дитини є встановлення вимог щодо строку договору оренди майна вихованця. Безперечно, що дія такого договору має припинятися як тільки у дитини виникне необхідність особистого користування цим житлом, а тому строк, на

який може бути укладено договір оренди, не може перевищувати строку перебування вихованця у дитячому будинку сімейного типу. Обґрунтовується положення, що договір оренди доцільно укласти на строк до одного року з можливістю пролонгації його дії. Це надасть можливість попередити зловживання з боку батьків-вихователів, органів опіки та піклування, інших осіб, а також дозволить попередити незаконне заволодіння житлом вихованців.

Батьки-вихователі не мають права без дозволу органів опіки і піклування укласти договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати розподіл, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання. Обов'язок перевірити наявність дозволу органу опіки та піклування на укладення таких договорів покладається на нотаріуса.

Підрозділ 3.3. «Відповідальність батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу» присвячено підставам, умовам та видам відповідальності батьків-вихователів, а також особливостям відповідальності за шкоду, завдану їхніми вихованцями.

Особливу увагу приділено можливості визнавати батьків-вихователів суб'єктами сімейно-правової відповідальності. Так, ст. 164 Сімейного кодексу України містить перелік підстав позбавлення батьків батьківських прав. Цей перелік можна з деякими зауваженнями поширити і на батьків-вихователів, оскільки само по собі позбавлення батьківських прав є мірою відповідальності за невиконання або неналежне виконання батьками їхніх обов'язків щодо виховання дітей. Таким чином, батьки-вихователі можуть бути притягнені до відповідальності за неналежне виконання або невиконання покладеного на них договором про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу обов'язку щодо виховання дітей, якщо вони: 1) не забрали дитину із закладу охорони здоров'я без поважної причини; 2) ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини; 3) жорстоко поведуться з дитиною; 4) є хронічними алкоголіками або наркоманами; 5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; 6) засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини.

Вище перелічені заходи є заходами сімейно-правової відповідальності, а вони можуть застосовуватись лише до членів певної сім'ї, тому стверджується, що батьки-вихователі є суб'єктами сімейно-правової відповідальності. Це в свою чергу є ще одним аргументом на користь того, що дитячий будинок сімейного типу є не закладом, а сім'єю.

ВИСНОВКИ

Проведений ґрунтовний аналіз і узагальнення досвіду створення та діяльності дитячих будинків сімейного типу на території України переконує, що ця форма реабілітації та соціалізації дітей необхідна і прогресивна.

У **Висновках** сформульовано найважливіші наукові, практичні результати та пропозиції щодо подальшого вдосконалення законодавства,

здобуті в ході дослідження правових засад створення та діяльності дитячого будинку сімейного типу.

1. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні має дві форми: 1) сімейна форма (усиновлення, опіка та піклування, фактичне виховання, патронат, прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу); 2) інтернатна форма (державні заклади).

Беручи до уваги положення чинного законодавства України, є недоцільним виділення квазісімейної форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Виховання в дитячому будинку сімейного типу має такі переваги: природні умови виховання; основою виховного впливу є емоційний, інтимно-особистісний контакт дитини з батьками-вихователями, який базується на взаємній довірі та любові; тривалість виховного впливу батьків-вихователів на дітей; виховання в малій групі найповніше відповідає вимозі поступового залучення дитини до соціального життя; полегшується процес засвоєння дитиною соціальних ролей; підвищується рівень готовності та адаптації дитини у самостійному житті; можливість охопити всі аспекти виховання (інтегративний, комплексний підхід у вихованні); індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням її особливостей; особистий приклад батьків-вихователів як вагомий фактор виховного процесу; взаємозацікавлений характер стосунків вихователів та вихованців; контроль за негативними проявами та негативним зовнішнім впливом на дітей.

3. Створення та функціонування дитячого будинку сімейного типу є способом реалізації права на сім'ю як вихованців, так і батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу. Так, дитячий будинок сімейного типу реалізовує право дитини, яка втратила сім'ю, жити, зростати в сім'ї та мати все необхідне для повноцінного розвитку особистості. Створення батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу є одним із способів реалізації їх права на сім'ю. Адже кожна фізична особа має право на вільний вибір форми організації свого сімейного життя та способу реалізації права на сім'ю.

4. В рамках права дитини на сім'ю розкривається її право на сімейне виховання, яке відноситься до числа особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи. Тому, серед усього комплексу прав та обов'язків батьків-вихователів найважливішими є права та обов'язки по вихованню та розвитку дітей, адже від того, наскільки вони виконуються, залежить ефективність діяльності, а також і реалізація мети створення дитячого будинку сімейного типу.

5. Дитячий будинок сімейного типу за своєю суттю та функціями може бути визнаний багатодітною сім'єю. Рідні та прийомні діти мають жити та виховуватись в однакових умовах та на рівних правах, адже дитячий будинок сімейного типу це єдина родина. Проте законодавством не врегульовані ці відносини, тому запропоновано внести зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу, закріпивши, що на рідних дітей батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу поширюються всі пільги, передбачені для

дітей з багатодітних сімей, а також право на безоплатне оздоровлення до досягнення ними 18-річного віку.

6. Необхідність виховання та розвитку дітей висуває вимоги щодо дієздатності, віку, працездатності, стану здоров'я, моральних якостей та матеріального стану батьків-вихователів, бо саме від них залежить те, наскільки повноцінною та гармонійною буде особистість вихованців, якою мірою будуть забезпечені інтереси та потреби дітей, а також збережені права, належні вихованцям дитячого будинку сімейного типу.

7. Юридичне оформлення діяльності дитячого будинку сімейного типу включає такі етапи: подання письмової заяви особи або осіб, які виявили бажання створити дитячий будинок сімейного типу; проходження батьками-вихователями курсу відповідної підготовки; прийняття рішення про створення дитячого будинку сімейного типу; укладення договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу.

Кожен з цих етапів є обов'язковим, виключення будь-якого з них, призведе до того, що дитячий будинок сімейного типу не буде створено.

8. Ефективність і цілеспрямованість політики у сфері захисту прав дітей значною мірою визначають глибина та всебічність дотримання та захисту майнових та житлових прав дітей. У такій важливій сфері, як майнові права дітей-сиріт, першочерговим є прозорість та однозначність трактування нормативно-правової бази. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, погано орієнтуються у своїх правах, не знають, до кого звернутися в разі їх порушення. Тому дуже важливу роль у сфері майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відіграє інформованість щодо своїх прав, можливостей їх здійснення та ефективного захисту. Необхідно зобов'язати фахівців центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що здійснюють соціальне супроводження дитячого будинку сімейного типу, інформувати вихованців та батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу щодо юридичних і практичних аспектів здійснення, збереження та захисту майнових прав вихованців.

9. Необхідність збереження права на житло вихованцями дитячого будинку сімейного типу, обумовлює потребу створити та вести органами опіки та піклування реєстр житла, право власності або користування яким належить вихованцям. Реєстр має містити відомості про стан використання такого житла, нарахування та сплату комунальних платежів, відомості про видані дозволи на відчуження нерухомого майна дітей. Доступ до реєстру необхідно надати нотаріусам.

10. Отримання додаткових коштів для потреб вихованців дитячого будинку сімейного типу можливо забезпечити за рахунок передачі в оренду жилого приміщення, належного дитині. Для цього необхідно розробити та затвердити Порядок збереження і передачі в оренду жилого приміщення, яке належить дитині, на час її перебування на вихованні у прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу чи у закладі для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Пропонується закріпити положення про

можливість укладення договору оренди такого майна на строк до одного року з можливістю пролонгації його дії.

11. З метою попередження шахрайств та зловживань, варто зробити жорсткішими процедуру отримання дозволів та контроль за діяльністю органів опіки та піклування при видачі дозволів на укладення договорів відчуження майна вихованців дитячого будинку сімейного типу; посилити контроль над виконанням батьками-вихователями обов'язку щодо гарантованого придбання іншого житла взамін відчуженого та збереження права власності вихованців на нього. При цьому, наданню дозволів на вчинення правочинів від імені дітей має передувати система відстеження необхідності здійснення продажу, обміну, дарування майна.

12. Необхідно посилити відповідальність посадових осіб за незалежне збереження майна, службову недбалість, підроблення документів та інші правопорушення, що спричинили або могли спричинити порушення майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

13. Окрім цивільної, матеріальної, дисциплінарної, адміністративної, кримінальної відповідальності, батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу є суб'єктами сімейно-правової відповідальності, а тому на них поширюються положення ст. 164 Сімейного кодексу України, що містить перелік підстав позбавлення батьків батьківських прав. Адже, саме по собі позбавлення батьківських прав є мірою відповідальності за невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей. Визнання батьків-вихователів суб'єктами сімейно-правової відповідальності є додатковим аргументом на користь того, що дитячий будинок сімейного типу є не закладом, а сім'єю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Черновалюк Ю.Ю. Деякі аспекти права на виховання за сімейним законодавством України / Ю.Ю. Черновалюк // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. – Одеса : Юридична література. – 2008. – Вип. 39. – С. 157–162.
2. Черновалюк Ю.Ю. Право особи на сім'ю за законодавством України / Ю.Ю. Черновалюк // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література. – 2008. – Вип. 43. – С. 216–221.
3. Черновалюк Ю.Ю. Патронат як форма сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування за законодавством України / Ю.Ю. Черновалюк // Університетські наукові записки: Науковий часопис Хмельницького університету управління і права. – Хмельницький: В-во ХІУП. – 2009. – № 1 (29). – С. 134–138.
4. Черновалюк Ю.Ю. Охорона дітей, позбавлених батьківського піклування, у Радянський період / Ю.Ю. Черновалюк // Університетські наукові записки: Науковий часопис Хмельницького університету управління і права. – Хмельницький: В-во ХІУП. – 2009. – № 2 (30). – С. 94–97.

5. Черновалюк Ю.Ю. Деякі проблемні питання щодо правового регулювання патронату за законодавством України / Ю.Ю. Черновалюк // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література. – 2009. – Вип. 51. – С. 121–128.
6. Черновалюк Ю.Ю. Право дитини на виховання за сімейним законодавством України / Ю.Ю. Черновалюк // III Міжнародна цивілістична наукова конференція студентів та аспірантів, 4-5 квітня 2008 р.: тези доп. – Ч. 2. – Одеса: Фенікс, 2008. – С. 85–87.
7. Черновалюк Ю.Ю. Право особистості на сім'ю за законодавством України / Ю.Ю. Черновалюк // Римське право і сучасність: V Міжнар. наук.-метод. Конфер., 30-31 травня 2008 р.: тези доп. – Одеса: Фенікс, 2008. – С. 106–109.
8. Черновалюк Ю.Ю. Патронат як форма сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування за законодавством України / Ю.Ю. Черновалюк // Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез Міжнар. наук. конфер. молодих вчених «Сьомі осінні юридичні читання», 28-29 листопада 2008 р.: у 4-х частинах. – Ч. 3. – Хмельницький: В-во ХІУП, 2008. – С. 297–299.
9. Черновалюк Ю.Ю. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, до революції 1917 року / Ю.Ю. Черновалюк // Збірник тез наукових робіт учасників IV Міжнар. цивіліст. наук. конфер. студентів та аспірантів, 3-4 квітня 2009 р. – Одеса: Фенікс, 2009. – С. 613–615.
10. Черновалюк Ю.Ю. Охорона дітей, позбавлених батьківського піклування, після революції 1917 року і до набуття Україною незалежності / Ю.Ю. Черновалюк // Правове життя сучасної України: Міжнар. наук. конф. професор.-виклад. і аспірант. складу., 5-6 червня 2009 р.: тези доп. – 2009. – С. 364–366.
11. Черновалюк Ю.Ю. Недоліки виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах інтернатних установ / Ю.Ю. Черновалюк // Актуальні проблеми юридичної науки: зб. тез Міжнар. наук. конф. молодих вчених «Восьмі осінні юридичні читання», 13-14 листопада 2009 р. – Ч. 3. – Хмельницький: В-во ХІУП, 2009. – С. 384–385.
12. Черновалюк Ю.Ю. Права та обов'язки батьків-вихователів в дитячих будинках сімейного типу / Ю.Ю. Черновалюк // Актуальні проблеми цивільного права та процесу: матер. міжнар. наук. конф., присвяч. пам'яті Ю.С. Червоного, 12 лютого 2010 р. – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 247–251.

АНОТАЦІЯ

Черновалюк Ю.Ю. Реалізація права на сім'ю шляхом створення дитячих будинків сімейного типу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертацію присвячено дослідженню і обґрунтуванню можливості реалізації права фізичної особи на сім'ю шляхом створення та функціонування дитячих будинків сімейного типу, а також дослідженню механізму його реалізації. У роботі проаналізовано досвід діяльності дитячих будинків сімейного типу, окреслене коло проблемних питань та можливих шляхів їх розв'язання, а також проведено аналіз показників ефективності існування даної форми сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

В процесі дисертаційного дослідження сформульовано ряд пропозицій теоретичного та практичного характеру щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування, що сприятимуть найповнішій реалізації права на сім'ю як вихованців, так і батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу.

Ключові слова: сім'я, право на сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, батьки-вихователі, вихованці.

АННОТАЦІЯ

Черновалюк Ю.Ю. Реализация права на семью путем создания детских домов семейного типа. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация посвящена исследованию и обоснованию возможности реализации права физического лица на семью путем создания и функционирования детских домов семейного типа, а также исследованию механизма его реализации. В работе проанализирован опыт деятельности детских домов семейного типа, очерчен круг проблемных вопросов и возможных путей их решения, а также проведен анализ показателей эффективности существования данной формы семейного устройства детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей.

В диссертации отражены особенности развития форм устройства детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, на территории Украины. Обоснована необходимость классификации существующих форм устройства на семейную и интернатную формы.

Рассмотрены позиции ученых-юристов относительно понятия и значения семьи, раскрыто содержание, формы и способы реализации права на семью и его правовая природа. Обосновывается, что детские дома семейного типа являются одним из способов реализации права на семью как воспитанников, так и родителей-воспитателей детского дома семейного типа.

В рамках права ребенка на семью раскрывается его право на семейное воспитание, которое относится к числу личных неимущественных прав, которые обеспечивают естественное существование физического лица.

Поэтому среди всего комплекса прав и обязанностей родителей-воспитателей детского дома семейного типа важными являются права и обязанности по воспитанию и развитию детей.

Детский дом семейного типа определяется как многодетная семья, которая создается по желанию супругов или отдельной личности, которая не находится в браке, для обеспечения семейным воспитанием и общего проживания не менее как пяти детей-сирот и детей, лишенных родительской заботы, на основании договора об организации деятельности детского дома семейного типа, который заключается между отмеченными лицами и органом, который принял решение о создании детского дома семейного типа, и предусматривает государственную материальную поддержку, выплату денежного обеспечения родителям-воспитателям, осуществление социального сопровождения, а также организацию контроля за выполнением родителями-воспитателями своих обязанностей относительно воспитания и содержания детей.

В работе выделены характерные признаки и преимущества детского дома семейного типа, требования к родителям-воспитателям и их ответственность, основания подбора детей, определены права и обязанности родителей-воспитателей и воспитанников, а также охарактеризованы этапы создания данной формы семейной опеки.

Проводится детальное исследование соблюдения и защиты имущественных и жилищных прав воспитанников. Обращено внимание на нарушение, злоупотребление и мошенничества в сфере имущественных прав детей, а также на противоречия, которые существуют в законодательных актах, регулирующих вопрос обеспечения, сохранения и защиты жилищных и имущественных прав воспитанников детского дома семейного типа.

Сформулирован ряд предложений теоретического и практического характера относительно совершенствования действующего законодательства и практики его применения, которые будут способствовать наиболее полной реализации права на семью как воспитанников, так и родителей-воспитателей детского дома семейного типа.

Ключевые слова: семья, право на семью, детский дом семейного типа, родители-воспитатели, воспитанники.

SUMMARY

Chernovaluk J.J. Realization of right to family by creation of family-type children's home. – Manuscript.

The dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of law, speciality 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – Odesa National Academy of Law, Odesa, 2010.

The dissertation is devoted to marketability right for a physical person on family by creation and functioning of family-type children's home, and also research of mechanism of his realization. There are analyzed the experience of activity of family-type children's home, outlined the circle of problems questions

and possible ways of their decision. The analysis of indexes of efficiency of existence of this form of family device of orphans and children devoid of parental care, is conducted.

In the process of dissertation research the row of suggestions of theoretical and practical character is formulated in relation to perfection of current legislation and practice his applications, which will be instrumental in the most complete realization of right to family both inmates and parents-educators of family-type children's home.

Keywords: family, right on family, family-type children's home, parents-educators, inmates.